

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:51
sssjournal.com

pp.6854-6865
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 07/10/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/12/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.12.2019

SREBRENİTSA KATLIAMI

SREBRENICA MASSACRE

Halime PEHLİVAN

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası ilişkiler ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1934>

Reference : Pehlivan, H. (2019). "Srebrenitsa Katliamı", International Social Sciences Studies Journal, 5(51):6854-6865.

ÖZ

Srebrenitsa katliamı insanlığın İkinci Dünya Savaşından sonra tanık olduğu en büyük vahşettir. Yugoslavya'nın sancılı parçalanışında en çok zarar gören ve en büyük kayıpları verenler arasında yer almıştır Bosna Hersek. Avrupa'nın göbeğinde binlerce insan katledilmiş, işkence görmüş, çok daha fazlası yerinden edilmiştir ve tüm bu süreç boyunca pasif kalan Birleşik Milletlerin sessiz ve çözümden uzak tavırları günümüzde de hala tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Katliamın temel aktörleri olarak gösterilen Sırp generaller yakalanmış ve mahkemede hakim karşısına çıkarılmışlardır. Ancak Srebrenitsa'nın yaralarının kapanmaktan uzak ve kolay kolay unutulabilecek bir olay olmadığı aşikârdır. Her yıl 11 Temmuz'da düzenlenen anma törenlerinde hala yeni teşhis edilmiş cesetlerin cenazeleri defnedilmektedir.

Anahtar kelimeler: Srebrenitsa, Bosna-Hersek, Milliyetçilik, Sırbistan

ABSTRACT

Srebrenica massacre is the biggest atrocity happened after the Second World War. Bosnia and Herzegovina are one of the most damaged countries due to Yugoslavia's painful and calamitous destruction. In the heart of Europe thousands of people were killed, tortured and much more were displaced and forced to emigrate. The United Nation's visibly passive and uninterested to solve the problem behavior is still opened to discussion. The 'so-called' major actors of the savagery were caught and faced the court. However, Srebrenica's massacre's wounds won't be healed soon and the scars won't be forgotten. Every year on 11 of July, the commemoration of the events, the newly identified bodies from the mass graves are still entombing.

Key words: Srebrenica, Bosnia and Herzegovina, Nationalism, Serbia

1. GİRİŞ

11 Temmuz 1995'te yaşanan Srebrenitsa katliamında aralarında çocuk ve kadınlarında bulunduğu 8 binden fazla Müslümanın Sırp tarafından öldürülmüştür. Hollandalı askerlerin yönetimi altında olan Srebrenitsa'da Müslüman Boşnaklar Sırp karşısında silahlandırılmış. Ardından Sırp güçleri bu bölgede yaşları 14 ile 75 arasında değişen binlerce Müslümanı bütün dünyanın gözü önünde katletmişlerdir.¹ Belirtilmesi gerek ki Bosna'da ki olaylar çok daha büyük bir resmin parçası ve oradaki yaşananları anlayıp sağlıklı analiz edebilmek için olaylar zincirini doğru takip etmek ve anlamak gerekmektedir. Bu makalede Srebrenitsa katliamı 3 bölümde detaylandırılacaktır. İlk bölüm olayların bu boyuta varma sebeplerini irdeleyecek: Yugoslavya'nın parçalanması, Sırp milliyetçiliği, oradaki toplumların yapısı (ekonomik, dini, kültürel vb.). İkinci bölüm Srebrenitsa katliamının gerçekleştiği zaman dilimini inceleyecek ve yorumlayacak. Burada Dünya güçlerinin ve BM'nin olayların gidişatındaki rolü önemli rol almakta. Son bölümde ise Bosna Hersek'te yaşanan vahşetin sonraki zamanlarda dünya siyaseti üzerindeki etkileri gözden geçirilecektir. Aynı zamanda Srebrenitsa'da yaşananların sorumluları, ana aktörlerin tutklanmaları ve

mahkemede yargılanmaları ele alınacaktır. Bir diğer önemli konu ise tüm bu sürece maruz kalıp ve hala hayatta olan, katliamın canlı tanıklarının yaşamları ne boyutta ve en önemlisi ne yönde değiştiği.

2. YUGOSLAVYA

Yugoslavya, kuzeyde Macaristan, doğuda Bulgaristan ve Romanya, güneyde Makedonya ve Arnavutluk, batıda ise Hırvatistan ve Bosna-Hersek ile komşu olan bir Avrupa ülkesidir. Avusturya-Macaristan imparatorluğunun dağılmasıyla, bu toprakların bir bölümünde Sırp, Hırvat ve Slovak imparatorluğu ilan edilmiştir. 1929 yılında Sırp ve Hırvatlar arasında başlayan etnik çatışmalar sonucunda Prens Alexander diktatörlük ilan etmiş ve imparatorluğun adını Yugoslavya olarak değiştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın zor bir süreç geçirdikten sonra sürgüne gönderilen kraliyet ailesinin yerine ülkenin başına yapılan seçimleri kazanarak Josip Broz Tito gelmiştir. Komünist bir lider olan Tito döneminde Yugoslavya Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Bu federasyon altı cumhuriyetten oluşmuş ve Sovyet örneğinde bir anayasa ve yönetim biçimi ile yönetilmiştir. Ancak Sovyet Birliği ile ilişkiler daha çok hep olumlu yönde ilerlememiştir ve Yugoslavya daha çok "bağılantısızlık" hareketinin destekçisi hatta öncüsü olmuştur.²

Soğuk Savaş döneminin sayıca az olan başarı öykülerinden biridir Yugoslavya³. Dört yıl Nazi işgali altında kalmasına rağmen, dünyanın en stratejik bölgelerinin birinde, çok sayıda din ve ırkın iç içe yaşadığı bir ülkede ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklar ve çatışmaları sosyalist politikalar ve paylaşım içinde kontrolü altına alabilmiştir. 'İlk 35 yıl içinde Yugoslavya sosyalist dünyada en liberal ekonomik anlayışa, en özgürlükçü siyasal yapıya ve en üst düzeyde etnik ve dinsel hoşgörüye sahip oldu.'⁴ Tito ülke yönetiminde 3 temel prensip uygulamıştır. Bunların ilki özyönetim anlayışıyla yerel özgürlüklerin sağlanması, ikincisi kardeşlik ve birlik anlayışıyla tek parti yönetimi içinde etnik uyumun kurulması, üçüncü olarak da dış politikada bağılantısızlık anlayışıyla dünya barışına hizmet edilmesi olmuştur.⁵

2.1. Azınlık tanımı ve Yugoslavya'nın etnik yapısı

Uluslararası ilikiler sözlüğünde 'azınlık grubu' şu şekilde tanımlanmıştır:

"İçinde yaşadıkları toplumda nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan gruptan, din, dil, etnik köken ve vb. Açıklarından farklı özellikler gösteren topluluk. Genellikle çoğunluğun çeşitli farklılaştırıcı önlemleri ile karşılaşan azınlık gruplarının korunması çeşitli uluslararası sözleşmeler ile uluslararası güvence güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Bununla beraber, eskiden olduğu gibi günümüzde de azınlıklar çoğunluk tarafından özümsemesinden sistemli bir şekilde yok edilmesine kadar çeşitli durumlar ile karşılaşabilmektedir".⁶

Bu tanıma göre Yugoslavya'da yaşayan nerdeyse herkes azınlık sayılmaktadır, nüfusun sadece üçte birini oluşturan en büyük nüfusa sahip Sırp'lar da dahil. Genel olarak uluslar kendi ülke sınırları içinde çoğunluğu oluşturmaktalar ve yukardaki tanımla örtüşmemektedirler. Ancak Kosova gibi bazı bölgelerde çoğunluk azınlığı yönetmek yerine, tam tersi yaşanmaktadır. Bu bölgede Arnavutlar çok büyük bir çoğunluğa sahip olmalarına rağmen Sırp'lar tarafından azınlık muamelesi görmüşlerdir.

Yugoslavya'nın etnik haritasına bakıldığında 1991'de nüfus oranları şu şekildedir⁷

- En büyük etnik grup olan Sırp'lar ülkenin %35 oluşturmaktadırlar, ancak Karadağ, Vojvodina ve Kosova Özerk bölgesi ile birlikte nüfusun toplam oranı %63'e yükselmiştir. Bu bölgenin dışında Sırp'ların %31 Bosna-Hersek'te, %12 Hırvatistan'da, %2 Makedonya'da ve %2.4 Slovenya'da yaşamıştır.
- İkinci sırada %19.7 pay ile Hırvatlar yer almıştır. Kendi sınırları içinde Hırvatların oranları gayet yüksektir - %78. Diğer Cumhuriyetlerdeki Hırvatlar ise Bosna*Hersek (%17), Slovenya (%3), Sırbistan ve Makedonya'da (1%) ikamet etmişlerdir.
- Slovenler ise Yugoslavya'nın nüfusunun % 7.4 oluşturmuşlardır ve kendi Cumhuriyetlerinde %91 ile en büyük çoğunluğa sahip olmuşlardır. Slovenya dışında olanlar ise %1 civarında olmakla beraber genel olarak Hırvatistanda yaşamışlardır.

² Sönmezoğlu, 2013: s. 718-719

³ Sander, 2013: s. 574

⁴ Sander, 2013: s. 576

⁵ a.g.e

⁶ Sönmezoğlu, 2013: s. 103

⁷ Ülger, 2016: s. 80-83

- Makedonlar kendi Cumhuriyetlerinde %67 oranı ile çoğunlukta dırlar. Diğer etnik gruplar %20 ile Arnavutlar, %5 ile Türkler ve %2 ile Sırlardır.
- Diğer ana gruplardan farklı olarak Bosna Hersek'te ise Bosnalı Müslümanlar azınlıktadır. Kendi sınırları içerisinde oranları %44 iken diğer Cumhuriyetler içerisinde dağılımları Şu Şekilde olmuştur: Hırvatistan- %9; Yeni Yugoslavya'da ise %3. Bir sonraki bölümdeki detaylandırılacak olan çatışmaları daha iyi anlamak için söz edilmesi gerek bir kategoride dini ayrıma göre ülke içindeki oranlar. Müslümanların genel nüfusa oranı %40, Ortodoksları %31, Katoliklerin %15 ve Protestanların %4.

2.2 Ekonomik sorunlar

1980 yılında Tito'nun ölümünden sonra da Yugoslavya bağlantısızlık hareketine bağlı kalmaya ve gerek Batı gerekse Sovyet Birliği ile iliŐkilerini dengeli tutmaya devam etmiştir.⁸ Ancak kendi içinde ciddi sorunlar yaşamaya başlamıştır. Ekominin kötüye gitmesi ve 80'li yılların sonuna doğru iyice artan etnik huzursuzluklar Tito'nun 3 prensibini zor uygulanır bir hale getirmiŐtir ve ülkede sorunlar yavaş yavaş büyümeye başlamıştır. 1980'lerde yaşanan dünya ekonomik depresyonu Yugoslavya'yı ciddi anlamda etkilemiŐ ve federasyonu oluşturan cumhuriyetler arasında ekonomik geliŐmiŐlik aynı düzeyde ilerlememiştir.⁹ Zaten kuruluşundan beri karŐılaŐtıęı en büyük ekonomik/politik problem de budur: cumhuriyetler arasındaki kaynak dağılımının hangi kriterler doğrultusunda gerçekleŐmesi.¹⁰ EŐit kaynak dağılımı söz konusu olduğunda ekonomik anlamda zayıf olan ülkeler daha da fakirleŐmekte. Diğer yandan kaynakların geri kalmış ülkelere harcanması federasyonun kalkınma sürecini daha da pahalı hale getirmiŐ ve aynı zamanda potansiyel etnik-politik problemlere de neden olmuştur. Yugoslavya'nın bütçesinin önemli bir kısmını Slovenya ve Hırvatistan gibi gelişmiş ülkeler finanse etmiştir. Hatta 1958 yılında federasyonun en zengin cumhuriyeti olan Slovenyanın ekonomiye katkısı %37.2 oranlarına ulaŐmıŐ ve bundan iki yıl önce kurulan Bölgesel Kalkınma Fonuna rağmen ekonomik büyüme hızı aynı oranlarda ilerlememiştir.¹¹

1980'lerde Yugoslavya ekonomisi derin bir ekonomik krize sürüklenmiŐ Yugoslav dinarı (YUM) Amerikan dolarına kıyasla 15'ten 1.370'e düŐmüŐtür. İhracatta elde edilen gelirlerin yarısı borçları kapatmaya harcanmıŐ, vatandaŐların gelirlerinde %19.5 düŐüŐ yaşanmıştır ve bir milyondan fazla insan işsizlik ile karşı karşıya kalmıştır.¹² Bu gelişmeler sonucunda yönetimin ekonomik politikasından memnun olmayan Kosova Arnavutları 1981 yılında bir ayaklanma gerçekleştirmişler ve olaylar Belgrad tarafından kanlı bir Şekilde bastırılmıŐtır.

AŐaędaki tabloda Yugoslavya'nın 1980-1989 yıllarındaki kişi baŐı Gayrisafı Yurt İçi Hasılası karŐılaŐtırılmıŐtır (1972 Amerikan doları bazında). Dikkatli bakıldığında farklı bölgelerdeki eŐitsiz dağılım ve bir bölgenin diğerinden nasıl daha hızlı geliŐtięi görülmektedir. "*Slovenya'nın ekonomisi kik Batı Avrupa lkeleri ile kıyaslanabilirken Kosova Avrupa'nın en az gelişmiş bölgesi olmuştur*".¹³

Gross Domestic Product (GDP) per capita in Yugoslavia: 1980 vs. 1989
(All figures in 1972 US Dollars)

	1980	1989	Change
All Yugoslavia	17764	16820	-5.3%
Slovenia	35320	33103	-6.0%
Croatia	22505	21238	-5.6%
Bosnia	11722	11424	-2.5%
Montenegro	14034	12398	-11.7%
Serbia	17453	17429	0.0%
- Vojvodina	20029	20063	+0.0%
- Kosovo	5013	4317	-13.9%
Macedonia	11946	10891	-8.8%

14

⁸ Arboğan vd 2013: s. 718-719

⁹ Sander, 2013: s.577

¹⁰ lger, 2016: s. 89

¹¹ lger, 2016: s. 90

¹² Boduszynski, 2010: s. 64-65

¹³ <http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/671>

¹⁴ <http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/671>

1990 yılında ise CIA verilerine göre Yugoslavya'da işsizlik oranı %15 oranlarına ulaşmıştır, enflasyon oranı %2,700 olmuştur. GSYH 129.5 milyar dolar iken kişi başına düşen yıllık gelir 5,464 dolardır, büyüme oranı % -1.0'dir ve dış borç 17 milyar doların üzerindedir.¹⁵

2.3. Milliyetçilik

Tüm bu iktisadi sıkıntılar zaten altyapısı olan ve sadece bir kıvılcıma ihtiyacı olan etnisite ve din bazlı çatışmaların büyümesine yardımcı olmuştur. Az gelişmiş olan Kosova ve Makedonya gibi yerlerde ekonomik sorunlar ve işsizlik milliyetçiliği beslemiştir. Makedonya milliyetçiliği, dışarıdan Yunaistan'a, içeride ise Sırlara ve Arnavutlara karşı kimliğini kanıtlama çabasına girmiştir. Bosna Hersek'te Müslümanlar ayrı bir ulus kimiliğine sahip olduklarını savunmuşlardır. Kosova'daki Arnavutlar ayrılığı Arnavutluk ile birleşmek isterken Karadağlılar ise Sırlar ile hareket etmeyi tercih etmişlerdir. Ekonomik anlamda gelişmiş olan Slovenya ve Hırvatistan, fakir bölgelerin yükünü çekmemek için ayrılıkçı politikalara başvurmuşlardır, Sırbistan ise Yugoslavya'nın parçalanmasını önleyebilmek için hegemon yapıya sahip olan Sırp milliyetçiliğine yönelmiştir.¹⁶

1989 yılında Sırp Bilim ve Sanat Akademisi *1945'ten beri var olan ancak Tito döneminde seslerini çıkaramayan*¹⁷ Sırp milliyetçilerine ait manifesto yayımlanmıştır. Bu belgede özetle Sırlara yani 'Yugoslavya'nın gerçek sahiplerine' daha çok söz hakkı verilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu istekleri yerine getireceğini vaat eden Slobodan Milošević 1987 yılında Sırp Komünist Partisinde gerçekleştirdiği bir iç darbe ile örgütün başına geçmiştir. Hemen ardından Kosova Sırparının ve Karadağlıların Haklarını Koruma komitesi kurulmuş ve sonuç olarak Milošević, Voyvodina (1988), Karadağ Cumhuriyeti (1989) ve Kosova' da Sırlar tarafından düzenlenen sokak protestolarına destek vererek yerel hükümetleri devirmeyi başarmıştır. 1989 Şubat ayında ise yaptığı anayasa değişikliği ile özerk bölgelerin kendi yasalarını çıkarma hakkını ellerinden almıştır.¹⁸

Bu adımıyla Sırbistan 1974 anayasasının kurduğu dengeyi ve düzeni ciddi anlamda sarsmıştır. İkinci anayasa ihlali ise Slovenya tarafından yapılmıştır. 1989 yılının Eylül ayında anayasasında değişiklik yaparak Sloven Meclisi çok partili seçim yapacağını açıklamıştır ve aynı zamanda Aralıkta gerçekleşen Slovenya Komünist Partisinin 11. Kongresinde, ülke Yugoslav Komünist Partisi ile örgütsel bağlarını kopardığının açıklamıştır.^{19 20}

Bu olaylar doğrultusunda 1990 yılının sonlarına gelindiğinde hala komünist iktidara sahip olan Sırbistan ve Karadağ haricinde, diğer tüm Federasyon Cumhuriyetleri komünist olmayan hükümetler ile yönetilmişlerdir.²¹

3. SREBRENİTSA

3.1 Bosna Savaşı'nın başlama sebepleri

Balkanlar, genellikle yalnız terör ve karşıklık zamanlarında dış dünya için haberlere konu olmuş; başka zamanlarda küçümsenip göz ardı edilmiştir. The Light That Failed adlı kitabında, Kipling şu sözleriyle bu görüşün en tipik örneğini vermiştir: "Savaşta bahsedeceksek, baharda Balkanlarda karşıklık çıkacak".²² Bu denli etnik anlamda karşıklık ve çatışmalara eğilimli bir ortamda Bosna'da yaşananlar bu bölgede son elli, yüz hatta bin yılda hiçbir şeyin değişmediğine dair kanıt olmuştur. Avrupa'nın en kuytu köşesinde bulunan Bosna Hersek tarih boyunca Avrupa ülkelerinin başını ağrıtan bir bölge olmuştur. Geçmişte Osmanlı imparatorluğu ile Avusturya-Macaristan sınırında yer alan bu etnik ve dini bakımdan karşıklık bölge Berlin Kongresi'nde dair tam bir çözüme bağlanmamıştır.²³ Kissinger, Bosna için şöyle bir yorumda bulunmuştur "sanki bu bölgenin yönetilebimesi için tek şart orada yaşayan hiçbir grubun (müslüman, ortodoks ve katolik) diğerleri üzerinde hükmetme çabalarına girişmemesidir".²⁴ Tarihe bakıldığında bunun örnekleriyle karşılaşılabilir. 1908 yılında Avusturya-Macaristan Sırbistan'ı kışkırtmak için Bosnayı topraklarına ilhak etmiş ve sonuç olarak bu bölgedeki dengeleri ciddi anlamda sarsmıştır. Tarih tekkürrürden ibarettir sözünü kanıtlarcasına 1992 yılında Bosna-Hersek yönetimine yapılan direk müdahale

¹⁵ <https://www.scribd.com/document/2399030/The-1990-CIA-World-Factbook-by-United-States-Central-Intelligence-Agency>

¹⁶ Ülger, 2016: s. 90

¹⁷ Sander, 2013: s 577

¹⁸ a.g.e

¹⁹ Sander, 2013: s 578

²⁰ Ülger, 2016: s. 92

²¹ Sander, 2013: s. 578

²² Marya Todorova 365

²³ Kissinger, 2014: s. 168

²⁴ a.g.e

ile dış dünyanın kafasını karıştıran ama orada yaşayan ve tarihi iyi bilenler için sürpriz olmayan yeni çatışmalar gelişmeye başlamıştır.²⁵ Kısaca, Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesinden hemen sonra tüm gruplar kendi aralarında iktidar yarışına girmişlerdir, bunu fırsat bilen Sırlar da eski defterleri açıp yarım kalan hesaplaşmaların peşine düşmüşlerdir.

Bosna-Hersek, Yugoslavya'nın özgülüğünü, özelliklerini ve potansiyellerini en çarpıcı, en canlı biçimde cisimleştiren cumhuriyet olarak tanımlanmış, hatta Yugoslavya'nın minyatürü olduğu söylenmiştir.²⁶ Slovenya ve Hırvatistan'ın 1991 yılında bağımsızlık ilan etmelerinden sonra Yugoslav Ulusal Ordusu (JNA) ve düzensiz Sırp Birlikleri saldırıya geçmiş ve ülkenin %30 işgal etmek ile birlikte yerli nüfusu da yerinden etmişlerdir. Bu olaylar çerçevesinde Bosna önemli bir stratejik bölge olarak sorunların çözülmesinde bir opsiyon haline gelmiştir: Cumhuriyetin parçalanması ve taraflar arasında paylaşılması. Bosna-Hersek meclisi'nin 15 Ekim 1991'de bağımsızlık ilan etmesi ve 29 Şubat 1992'de yapılan referandum ile kabul edilmesi (%63 katılım ve %99.4 başarı oranı)²⁷ Sırlara bekledikleri saldırı sinyalini vermiştir. Hemen ardından Sırlar ilk Bosanski Brod kentini hedef alarak Bosna'yı bombalamaya başlamışlar ve aynı zamanda ülkenin birçok bölgesinde Sırlar ile Müslümanlar arasında çatışmalar yaşanmıştır.²⁸ 27 Mart'ta Sırlar, daha önce denetimleri altında olan otonom bölgeleri 'Bosna Hersek Sırp Cumhuriyeti' olarak ilan etmişlerdir. Bosna-Hersek'in %65 ve otonomi bölgelerini içine alan yeni Cumhuriyet, Sarajevo tarafından yasadışı ilan edilmiş ve tartışmalar daha büyük boyutlara ulaşarak iç savaş tetiklemiştir.²⁹ Sırlar mart ayı sonunda önce Bosna'nın kuzeydoğusunda bulunan Bijeljina kasabasını ele geçirmişler ve beş bine yakın insanı öldürerek ilk büyük katliamı gerçekleştirmişler. Sonrasın da Müslümanların çoğunluk olduğu diğer illere yönelmişlerdir. Foča, Vlasenica, Vişegrad ve Bratnuc şehirleri'de Sırp vahşetine maruz kalmış ve 1992 yılının sonbaharında Bosna'nın %70 Sırp hakimiyeti altına girmiştir.³⁰

1993 yılında topçu ateşi ve abluka ile Bosna büyük bir açlık ve salgın hastalıklar tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Buna cevaben BM gerek insani yardımların gelişini ve dağıtımını içinde karayolları geçişi sağlamıştır hatta "4 Haziran 93 tarihli ve 836 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile güvenli bölgeleri ve malzeme tedarik hatlarını korumak için hava kuvvetleri de dahil olmak üzere her türlü kuvveti kullanmaya izin verir."³¹ Ama Sırların agresif tavırlarını önleyecek somut adımlar atılmamıştır. 30 Temmuz 1993 yılında Hırvatlar, Bosnalı Sırlar ve Müslüman ülkeyi özerk 3 etnik bölgeye ayırma konusunda müzakere ederler ancak Sırp tarafının aldığı bölgenin küçük olduğunu savunur ve bu süreç olumlu sonuçlanmaz. Birleşik Milletler çatışan bölgelere barış gücü göndermiş, taraflara ambargolar uygulamış ve NATO'nun yetki vermesi üzerine Sırp mevzilerini iki kere bombalamıştır.³² Ancak genel anlamda çok büyük adımlar atmaktan sakınan BM Owen Planı ve Owen-Stoltenberg planı gibi çözümler sunmuş olsa da Bosna'nın trajedisi sonlandıramamıştır ve dünya'nın gözü önünde çok daha büyük vahşetler yaşanmıştır.

3.2 Adım adım Srebrenitsa

BM güvenlik Konseyi Korfez Savaşı sırasında Irak'taki kürt bölgeler için uyguladığı "Güvenli Bölge" örneğini Bosna'ya uygulamıştır. Öncelikle Nisan 1993'te Srebrenitsa'yı ardından ise Tuzla, Zepa, Saraybosna, Goradze ve Bilhaç'ı güvenli bölge olarak ilan etmiştir.³³ Savaş öncesinde 26.000 olan Srebrenitsa nüfusu, Birleşik Milletlerin kararından sonra 40.000 kişiye ulaşmıştır ve bu bölge 600 asker tarafından koruma altına alınmıştır. Aslında BM'nin altı güvenli bölgede varlığı 34.000 asker olması gerekirken sadece 7.600 asker gönderilmiştir. Sırp General Ratko Mladić 6 Temmuz 1995'te Srebrenitsa'yı kuşatmıştır. Üç gün sonra Sırlar şehre girmişler gözetme kulelerindeki 30 Hollandalı askeri rehin almış ve onları Müslüman Boşnaklara karşı pazarlık için kullanmışlardır. Devam eden saldırılara rağmen başta Hollanda vetosu olmak üzere, NATO müdahalesi gerçekleşmemiştir.³⁴ 10 Temmuz'da BM komutanı Janvier ikini hava saldırı talebini kabul etmiş, Sırp Saldırıları durmuş bunun üzerine ise müdahale birkaç saat ertelenmiştir. Ancak saldırı talebinde 'usül hatası' yapıldığı gerekçesiyle tekrar ertelenme olmuş ve yine saldırı talebi istenmiştir. Onay almalarına rağmen NATO uçakları yakıt

²⁵ a.g.e, 169

²⁶ Şafar, Yasin (2010). Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın parçalanması. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul

²⁷ Ülger, 2016: s. 129

²⁸ Sander, 2013: s. 579

²⁹ Ülger, 2016: s. 129

³⁰ Ülger, 2016: s. 149

³¹ a.g.e

³² Sander, 2013: s.580

³³ Vatansever, 2011: s. 5

³⁴ A.g.e, s. 5

olmadığından bölgeye gelememiş ve yakıt almak için İtalya'ya geçtikleri bildirilmiştir.³⁵ 2015'te BBC'nin ortaya çıkardığı belgeler ile ABD, Fransa ve İngiltere'nin yaptığı gizli anlaşma sonucu bu bölgedeki olaylara göz yumulduğu iddia edilmiştir. Eski Hollanda bakanı Voorhoeve, bu anlaşmanın 1995 Mayıs ayında İngiliz ve Fransız barış gücü askerlerinin Sıplar tarafında kaçırılmaları sonucunda ortaya çıktığını söylemiştir. Kamoyun'dan tamamen gizli tutulan bu anlaşmaya göre BM askerlerine karşılık NATO hava gücü Bosnalı Sıplara karşı kullanılmayacaktır.^{36 37}

11 Temmuz'da Sırp güçleri'nin BM ordusunun ultimatomu yerine getirip geri çekilmemeleriyle 2 Hollanda f-16'sı Sırp mevzilerine bomba bırakmıştır ve bunun üzerine Bosnalı Sıplar rehin tuttıkları Hollandalı askerleri öldüreceklerini söylemiş ve mülteci kampına ateş açmışlardır.³⁸ Mladić iki saat sonra şehre girmeyi başarmış ve Hollandalı General ile masaya oturup anlaşmaya varmıştır. Müslümanların canlarını garantiye almak için silahlarını teslim etmeleri gerektiği ultimatomunu vermiştir³⁹ Şehre girdiğinde kameralarda birine bakarak şunları söylemiştir:

"İşte 11 Temmuz 1995'te Sırp şehri Srebrenica'dayız. Büyük bir Sırp bayramı arifesinde iken bu şehri Sırp milletine armağan ediyoruz. Nihayet, dahiyalara karşı gerçekleştirdiğimiz ayaklanmadan sonra, bu toprakta "Türklerden" intikam almamızın vakti geldi"⁴⁰

Bir sonraki gün kadın ve çocuklar Müslüman bölgelere gönderilmek için ötöbüslere bindirilmişlerdir. 30 saat içinde toplamda 33 bin kadın ve çocuk götürülmüş binlerce erkek savaş suçu zanlısı olarak alıkonulmuş ise kamyonlarda ve depolarda hapsedilmiştir⁴¹ Yaşları 12 ile 77 arasındaki erkeklerin 'sorguya alınacakları' söylenmesinin üzerine çok sayıda Boşnak tepelere doğru kaçmayı başlar. ⁴² Toplamda 15 bin kişi dağlara kaçmayı başarmış ambarlardan ve araçlardan kaçmaya çalışanlar ise görüldüğü yerde vurulmuştur.⁴³ Araçlara kapatılanlar ise sistematik bir şekilde kampların dışına çıkarılıp kurşuna dizilmişlerdir. Cesetler, katledilmeyi bekleyen Boşnaklara taşıtırılarak toplu mezarlara gömülmüş veya Drena nehrine atılmıştır.⁴⁴ Toplu katliamlar ilk 13 Temmuz'da Kravica yakınlarındaki bir depoda başlamıştır.⁴⁵ Srebrenitsa'dan kaçmaya çalışırken "ölüm yolu" olarak bilinen orman yolundan Tuzla'ya kaçmaya çalışan 300'den fazla Boşnak yakalanarak eski tarım kooperatifine ait depolarda öldürülmüştür.⁴⁶ Hollandalı Koruma Güçleri 14 Hollandalı rehine karşılığında, kendilerine sığınan beş bin Bosnalı Müslümanı Sıplara teslim etmişler ve ardından bölgeyi terk etmeye başlamışlardır. Değişim Hollanda üssü durumundaki Potoçari'de gerçekleşmiştir.

Srebrenitsa'nın düşmesinden sonra buradaki kampa sığınan Müslümanlar kolay bir şekilde Sıplara teslim edilmiştir. Kamera kayıtlarında Mladić kampa girerken küçük çocuklara çikolata verir ve herkesin güvende olacağını söyler. Bu çocuklardan biri de ozamanlar sekiz yaşında olan Izudin Aliç'tir. Sırp general ona çikolata uzatırken babası askerler tarafından ormanda öldürülmüştür.⁴⁷ ⁴⁸Kampta bulunan tüm Boşnaklar, silah zoruyla BM askerleri tarafından dışarı çıkarılmış. Geceye doğru kaçmak için ormana yönelen yüzlerce Bosnalı yakalanmış ve Srebrenitsa ve çevresinde 1000 kişi daha öldürülmüştür⁴⁹ Erkekler ya derhal kampın yakınlarında öldürülmüşler, ya da Bratunaç, Nova Kasaba gibi en yakın yerleşim yerlerine götürüp orada katledilmişlerdir. ⁵⁰Sıplar silah zoruyla boşnaklara önce çukurlar kazdırıp sonra da onları ölü ya da diri mezarlara gömmüşlerdir. Kanıtları yok etmek için cesetler teşhis edilemez hale getirilmiştir. Ölü zannedilip gömülen ve toplu mezardan kurtulmayı başaran Mevludin Oriç yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

³⁵ 8372, 2016. Srebrenica95. Erişim adresi: <http://www.srebrenica95.com/>

³⁶ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150701_srebrenitsa

³⁷ https://www.youtube.com/watch?v=n3-BY_CbdaA

³⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/katliamin-kronolojisi-3560>

³⁹ <http://www.bosnahersek.ba/srebrenitsa-soykirimi-ve-kronolojisi-bolum-4/>

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=cv9J9tQVjiI>

⁴¹ <https://www.youtube.com/watch?v=yMaEequeXs>

⁴² <http://www.hurriyet.com.tr/katliamin-kronolojisi-3560>

⁴³ Vatansever, 2011: s. 5

⁴⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=cv9J9tQVjiI>

⁴⁵ Vatansever, 2011: s. 5

⁴⁶ <http://aa.com.tr/tr/dunya/kravica-katledilen-bosnaklar-unutulmadi/860606?amp=1>

⁴⁷ http://btvnovinite.bg/article/95443056-Spomenite_na_edin_mlad_maj_ot_klaneto_v_Srebrenitsa.html

⁴⁸ <http://www.theaustralian.com.au/news/world/izudin-alic-famously-pictured-with-bosnian-serb-general-ratko-mladic-in-srebrenica-says-he-is-ready-to-testify/news-story/627155f4282a2154563dabf1a8042196>

⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=yMaEequeXs>

⁵⁰ Vatansever, 2011: s. 8

“Her kimde en ufak bir hayat belirtisi görülürse hemen ateş edip öldürülüyordu. Çukurlara doldurdukları cesetlerin üzerinde dolaşarak hala canlı kalan olup olmadığını kontrol ediyorlar, bazen cesetlere bile defalarca hınçla eteş ediyorlardı.”⁵¹

Otobüslerle gönderilen kadınların bir kısmı Tuzla’da evlere kapatılmış ve Sırp askerlerin saldırılarına maruz kalmışlardır.⁵² Etnik temizliğin bir aracı olarak kullanılan cinsel taciz⁵³ Srebrenitsa ve Potoçari kampında çok sayıda kadının istismarına neden olmuştur.⁵⁴ Savaşın sürdüğü 1992-1995 yılları arasında Bosna-Hersek’te 50.000’den fazla kadın tecavüze uğramış ve bu olaylar sonucu ‘nefret çocukları’ veya diğer adıyla bilinen “görünmez çocuklar” nesli dünyaya gelmiştir.^{55 56 57}

11 Temmuz 1995 ile 17 Temmuz 1995 tarihleri arasında devam eden katliamlar hakkında ilk bilgiler kaçmayı başaranların Müslüman köylere ulaşmasıyla duyulmuştur. Dünya’nın gözü önünde yaşanan toplu katliamlarda sekiz binden fazla kişi katledilmiştir.⁵⁸

3.3. Dayton Barış Antlaşması

Bosnalı Müslümanların ayrı bir ulus olmadığı iddiasıyla başlayan etnik temizlemeler Srebrenitsa katliamı ile en son raddeye gelmiştir. Bu olaydan sonra uluslararası kamuoyunun, daha önemlisi BM’nin sesi daha gür çıkmaya başlamıştır. Savaşın başında, Yugoslavya bunalımını doğru analiz edememiş ve olayları yönlendirmede yetersiz kalan Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri bu kez tarafları barışa zorlamıştır.

Öncesinde diplomatik yolların işe yaramaması ile 30 Ağustos 1995 yılında NATO öncülüğünde hava saldırıları düzenlenmiştir. Bunun sonucunda Sırbistan barış görüşmeleri için masaya oturmak zorunda kalmıştır.⁵⁹ Dayton Barış antlaşmasının iki temel amacı vardır: kısa vadede savaşı durdurmak, ölümlerin ve yıkımların önüne geçmek, uzun vadede ise gelecekte benzer çatışmaların yaşanmasını önleyecek tedbirler almak. 15 Aralık 1995 Paris’te resmen imzalanmış olan antlaşmaya göre Bosna-Hersek devleti iki ayrı entite üzerine kurulmuştur: Bosna-Hersek Federasyonu (FBiH) ve Sırp Cumhuriyeti (RS). Bu iki bölge birbirinden bağımsız ve ayrı idari ve siyasi mekanizmalara sahip olmuştur. Bu antlaşmaya göre Bosna-Hersek Hırvat ve Boşnak uluslarından oluşan 10 kantona bölünmüştür ve yeni ülkenin devlet sistemi ve anayasası da oluşturulmuştur.

Önemli bir nokta da şudur ki, antlaşmanın gelecekte uygulanacağını ve sürdürüleceğini garanti altına almak için uluslararası kurumlar oluşturulmuştur.⁶⁰ İlki, Barış Uygulama Konseyi’nin (PIC) amacı Bosna-Hersek’te demokrasinin yerleştiği ve siyasi istikrarın kazanıldığı karar verilene kadar varlığı sürdürülmesi öngörülmüştür. Toplamda 55 üyesi olan konsey de Türkiye hem üye olarak hem de Yürütme Kurulu’nda İslam İşbirliği Teşkilatı’nı temsilen yer almıştır.⁶¹ Dayton Barış’ını denetleyen bir diğer kurum ise Yüksek Temsilcilik Ofisi’dir. Temel amacı, Barış Uygulama Konseyi’nin tekisini fiiliyata geçirmek olmuştur. Merkezi Saraybosnada’dır, Dayton’a taraf ülkeleri temsilen antlaşmanın uygulanmasını denetlemekle yükümlenmiş ve ülkedeki en üst otoriteye sahip olmuştur.^{62 63}

Antlaşma sayesinde Bosna-Hersek uluslararası tanınmış sınırları ve toprak bütünlüğü ile bağımsız bir devlet olarak ayakta kalmayı başarmış ve aynı zamanda Boşnaklar, Müslümanlar adı altında kurucu bir unsur değil artık ayrı bir millet olarak sayılmışlardır.⁶⁴ Diğer yünden, Dayton etnik temelli, bürokratik ve işlevsiz olarak tanımlanabilecek bir devlet yapısını ortaya çıkarmıştır. Özerk statüye sahip olan Brčko Bölgesi, Hırvatların Boşnakların hakimiyeti altında ezildikleri gerekçesiyle kendi entitelerini istemeleri ve Yüksek Temsilcilik Ofisi’nin geniş etkileri ülkenin sağlıklı bir şekilde genişlemesini sekteye uğratmıştır. Dayton Antlaşması çerçevesinde kurulan Bosna-Hersek çok karışık bir idari yapılanmaya sahip ve birleşit

⁵¹ Dikici, 2005: s.142

⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=cv9J9tQVjiI>

⁵³ <https://www.unicef.org/sowc96pk/sexviol.htm>

⁵⁴ Brammertz, 2016: s. 322

⁵⁵ <http://www.osce.org/bih/117037>

⁵⁶ <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/12/alien-muhic-bosnia-war-baby>

⁵⁷ <http://www.newsweek.com/2015/03/20/one-bosnian-mans-search-his-father-rapist-313985.html>

⁵⁸ Vatansever, 2011: s.5

⁵⁹ Pekin, 2014

⁶⁰ Ekinci, (2014): s. 3

⁶¹ A.g.e

⁶² A.g.e, 23

⁶³ A.g.e

⁶⁴ Pekin, 2014

uluslararası himayesi altında kurmuş bir devlet haline gelmiştir.⁶⁵ Bu sebepten ülke derinleşen siyasi bir bunalım ile karşı karşıya kalmış ve bu da bölgede tekrar çatışma ve parçalanma ihtimalini arttırmıştır.⁶⁶

4. SREBRENİTSA SONRASI

4.1. Katliam mı, soykırım mı?

Srebrenitsa Katliamı'nın üzerinden 22 yıl geçmesine rağmen hala nasıl tanımlanması gerektiği konusunda ortak bir görüşe varılamamıştır: katliam mı, yoksa soykırım mı? BM'nin Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmesinde soykırım şöyle açıklanmıştır:

"...ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden her hangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;

b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;

c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek;"^{67 68}

BM uluslararası suç mahkemesi (Hague Mahkemesi) 2004 yılında Srebrenitsa katliamının soykırım olduğu doğrultusunda karar almıştır.⁶⁹ Kısa bir süre sonra, 2007 yılında Uluslararası Adalet Divanı da Srebrenitsa'da olanların dini anlamda farklı olan bir grubu yok etme, yani özellikle Boşnak Müslümanları hedef alarak o azınlığı kısmen veya tamamen yok etmeyi amaçladığını ve bu yüzden soykırım olduğunu hükmetmiştir.⁷⁰ Benzer bir açıklama Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinden'de gelmiştir.

Bir önceki bölümdeki olaylara ve sonuçlara tekrar göz atıldığında Srebrenitsa'nın BM tanımı doğrultusunda soykırım olarak adlandırılması yanlış olmaz. Ancak bu konuda başka görüşlerde bulunmaktadır. İsrail tarihçisi ve 'Nazi avcısı'olarak tanınan Ephraim Zuroff, Sırp gazetesi *Politika*'ya yaptığı açıklamada Srebrenitsa'da olanların soykırım kelimesinin karşılık olmadığı ve tanımın tamamen politik nedenlerden dolayı kabul gördüğünü savunmuştur.⁷¹

Diğer bir itiraz da Rusya'dan gelmiştir. Srebrenitsa'nın 20 yıldönümünde BMGK'nın katliamı soykırım olarak niteleyen ve kınayan tasarısı çoğunluk tarafından desteklenmesine rağmen, Rusya vetosundan dolayı kabul edilmemiştir. Rusya'nın BM Temsilcisi, tasarıyı '*Çatışmacı, siyasi ve yapıcı olmayan bir metin*' olarak tanımlamıştır.⁷² Bu gelişmeler Sırbistan'da büyük bir coşkuyla karşılanmış ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Tomislav Nikolić vetonun ardından '*Bu Sırbistan için büyük bir gün*' söyleminde bulunmuş ve Sırbistan halkının sokırım ile damgalanmasını engellediğini söylemiştir.⁷³

4.2. Tutuklamalar

Savaş suçu işlediği gerekçesiyle, Birleşik Milletler tarafından 25 Temmuz 1995'te aranmayan başlayan Ratko Mladić yaklaşık 16 boyunca yakalanamadı. Bu süre içerisinde Sırbistan'da özgürce yaşadığı belirtilmiş ve 2001 yılında Sırbistan Lideri Slobodan Milošević tutuklanması ile izini kaybettirmiştir. Ancak Uluslararası Ceza Mahkemesinin baskılarını arttırması ile 26 Mayıs 2011'de Mladić Sırbistan'da yakalandı ve yargılanmak üzere 31 Mayıs 2011'de Lahey'e gönderilmiştir.⁷⁴ Mahkeme, 22 Kasım 2017 yılında Bosna Kasabı'nı yargılandığı 11 suçtan 10'dan suçlu bulundu ve insanlığa karşı suç ve savaş kanunlarını ihlalden müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Toplamda 530 gün süren davada, 591 tanık dinlenmiş 9 bin 914 kanıt mahkeme tarafından kabul edilmiştir.⁷⁵ Dava'nın sonuçlanmasından hemen sonra Mladić'in oğlu, Darko Mladić, kararı '*NATO mahkemesi'nin yalanları*' olarak değerlendirmiş ve temyize gideceğini açıklamıştır.⁷⁶

⁶⁵ Vatansver, 2011: s. 8

⁶⁶ A.g.e

⁶⁷ <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>

⁶⁸ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CrimeOfGenocide.aspx>

⁶⁹ <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/08/russia-vetoes-srebrenica-genocide-resolution-un>

⁷⁰ https://www.huffingtonpost.com/menachem-rosensaft/the-srebrenica-massacre-m_b_7805728.html

⁷¹ https://www.huffingtonpost.com/menachem-rosensaft/the-srebrenica-massacre-m_b_7805728.html

⁷² <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusyadan-srebrenitsa-tasarisina-veto>

⁷³ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusyadan-srebrenitsa-tasarisina-veto>

⁷⁴ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42074470>

⁷⁵ https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/bosna-kasabiratkan-mladicemuebbet-hapis,x7F0vTgkBkOtMiv-2bqxhw/mZzvB-KC5kCCt6JhGg2i_A

⁷⁶ <http://btvnovinite.bg/article/svetut/semestvoto-i-advokatat-na-ratko-mladich-shte-obzhalvat-dozhivotnata-prisada.html>

Srebrenitsa'nın siyasi sorumluları olarak bilinen Radovan Karaciç 40 yıl hapis cezasına çarptırılmış, Miloşeviç ise 2006'da Lahey'de yargılanırken hayatını kaybetmiştir.⁷⁷

4.3. Açılan davalar

Eylül 2013 yılın'da Hasan Nuhanoviç isminde bir Bosnalı Müslüman, Barış Gücü askerleri'nin 1995 yılında Srebrenitsa'da 3 yakınına Sırlara teslim ettiklerinden ve bu yüzden öldürdükleri gerekçesiyle Hollandayı karşı açtığı davayı kazanmıştır.⁷⁸ Normal şartlarda BM'nin mahkemeye verilme durumu olmamasına rağmen, istisnai bir şekilde 2014 yılında Hague Mahkemesi Hollandayı Srebrenitsa katliamında 'kısmen suçlu' bulmuş ve 2017 bu kararını yinelemiş ama suçlamaları biraz daha hafifletmiştir. Yinede, Hollanda askerleri'nin 350 Müslüman Bosnalı'nın 'hayatta kalma şanslarının olmadığını bilerek' Sırp askerlere teslim ettiklerinden dolayı suçlu bulunmuştur.⁷⁹ Diğer taraftan ise 100 civarı Hollandalı asker onları 'imkansız bir misyon'a' gönderdikleri için ülkelerine daa açmışlardır. Sağlıklı bir eğitime tabi tutulmadan, yeterli bilgi ve askeri yardım'dan yoksun bir şekilde 'olamayan barışı savunmak' için gönderildiklerini ve orada yalnız bıraktıklarını iddia etmişlerdir. Bu olaylar çerçevesinde almak zorunda kaldıkları kararlar o günden sonraki hayatlarını tamamen olumsuz yönde etkilediğinin de altı çizilmiştir.⁸⁰ Srebrenitsa'dan geri döndükten sonra Hollandalı askerlerin bir kısmı psikolojik tedavi görmüşler, hatta bazıları hayatını sonlandırmayı seçmiştir. Rob Zomer adında eski bir Barış Gücü askeri 'The Independent' gazetesindeki röportajında, ülkesine döndükten sonra hiçbir işte uzun süre kalamadığını ve psikolojik sorunlar yaşamaya başladığını söylemiş ve bunun sonucu olarak sorunlarının kaynağı olarak gördüğü Srebrenitsa'ya dönmüştür. Günümüzde de kendisine orada yaptığı evde yaşamaktadır.⁸¹

4.4 Kadınlar ve 'görünmeyen çocuklar'

Savaş döneminde Sırlar cinsel tacizi etnik temizlik unsuru olarak kullanmışlar ve 1992-1995 yılları arasında 50 bin kadın tecavüze maruz kalmıştır.⁸² Aynı şekilde Srebrenitsa'da ki kadın, yaşlı, çocuk ve erkekler ayrıştırıldıktan sonra otobüslerle gönderilen kadınların bir bölümü Tuzla'da evlere kapatılarak cinsel istismara uğramışlardır.⁸³ Bu vahşete maruz kalan kadınların bir kısmı intihar etmiş, diğerleri kürtaj olmuştur, hatta Bosna'da hükümetin ilk icraatlarından biri kürtaja izin vermek olmuştur.⁸⁴ Bu kadınlar derin psikolojik travmalarla baş etmekte olmak ile birlikte, normal hayata dönmekte geneli başarısız olmuştur. Bunun bir diğer sebebi de tecavüz mağduru kadınların, yaşadıkları toplumdan dışlanmaları ve birçok kez eşleri tarafından terk edilmeleridir. Bosnalı kadınların bir kısmı uğradıkları cinsel saldırı sonucu hamileliğini sonlandıramamış ve doğum yapmak zorunda kalmıştır. Bu bebekler Bosna'da 'görünmez çocuklar' olarak adlandırılmışlardır.⁸⁵ Bu çocukları çoğu yetimhane'de büyümüş ve genel olarak kimlikleri veya ülkede yaşadıklarını kanıtlayan herhangi hukuki bir belge bulunmamaktadır.⁸⁶

5. SONUÇ

Bundan sadece 24 yıl önce Avrupa'nın göbeğinde 8342 Bosnalı Müslüman vahşice katledilmiş ve çok daha fazlasının da hayatı karartılmıştır. Srebrenitsa soykırımı hem siyasi boyutta, hem de insani boyutta dünya toplumun veremediği bir sınav olmuştur. Olaylar sadece Sırbistan, Hollanda veya BM'nin değil tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleşmiş ve İkinci Dünya Savaşının üzerinden 50 yıl sonra Avrupa coğrafyasında ikinci bir soykırım daha yaşanmıştır.

Günümüzde, Srebrenitsa'nın bir zamanlar büyük çoğunluğunu oluşturan Müslümanlar azınlık olmuş, Sırlar ise çoğunluk haline gelmiş ve bunların çok az bir kısmı burada yaşanaları kabul etme cesaretini göstermiştir.⁸⁷ Sırp sumhurbaşkanı Tomislav Nikoliç 2013 yılında yapılan 'hatalar' için özür dilemiş ancak soykırım suçlamasını kesinlikle kabul etmediklerini söylemiştir.⁸⁸ Dayton antlaşması *de jure* savaşı bitirmiş olsa da, *de facto* hala sürmekte olan sessiz bir savaş var Bosna'da. Sadece Srebrenitsa'da daha izine ulaşılamamış 1000'den fazla kayıp var, her yıl toplu mezarlardan çıkarılıp teşhis edilen yüzlerce insan

⁷⁷ <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/bosna-kasabirratko-mladicemuebbet-hapis,x7F0vTgkBkOtMiv-2bqxhw/S4YYDEWPx0mWKS5t32kodg>

⁷⁸ <http://btvnovinite.bg/article/svetut/holandiya-vinovna-za-smartta-na-bosnenski-myusyulmani-pri-klaneto-v-srebrenitsa.html>

⁷⁹ <https://btvnovinite.bg/article/svetut/holandskoto-pravitelstvo-e-otchasti-otgovorno-za-okolo-300-zhertvi-v-srebrenica.html>

⁸⁰ <https://btvnovinite.bg/article/svetut/holandski-vojnici-shte-sadjat-stranata-si-che-gi-e-pratila-v-srebrenica-prez-1995-g.html>

⁸¹ <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/srebrenica-20-years-after-the-genocide-the-dutch-peacekeepers-still-haunted-by-memories-of-the-10378913.html>

⁸² <http://www.milliyet.com.tr/bosnali-kadınların-tecavuz-bebekleri/siyaset/siyasetyazardetay/01.06.2012/1547714/default.htm>

⁸³ Trt belgeseli

⁸⁴ <http://www.milliyet.com.tr/bosnali-kadınların-tecavuz-bebekleri/siyaset/siyasetyazardetay/01.06.2012/1547714/default.htm>

⁸⁵ <http://www.milliyet.com.tr/bosnali-kadınların-tecavuz-bebekleri/siyaset/siyasetyazardetay/01.06.2012/1547714/default.htm>

⁸⁶ <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/bosnia-rape-babies-abandoned-by-their-families-forgotten-by-the-state-519257.html>

⁸⁷ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/07/burying-srebrenica/>

⁸⁸ <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/srebrenica-20-years-after-the-genocide-why-the-survivors-need-closure-10373271.html>

toprağa verilmekte. Taciz mağduru kadınlar ve 'görünmez çocuklar' ise toplum içinde kendi yerlerini bulup hayatta kalmaya çalışmaktalar.

Srebrenitsa hem insani boyutları, hemde siyasi boyutları ile Birleşmiş Milletlerin etkisini, gücünü ve birliğini sorgulatan bir dönüm noktası olmuştur. Buradaki soykırım BM için bir kırılma noktası olmuş ve normal şartlarda iç çatışmalara karşı nötr bir politika izleyen örgüt sert güç kullanımını geç de olsa onaylamıştır.

KAYNAKÇA

Kissinger, Henry (2014). **Diplomasi**. Книгоиздателска къща Труд: Sofya

Sander, Oral (2013). **Siyasi Tarih**. Ankara: İmge Kitabevi

Sönmezoğlu, Faruk (2010). **Uluslararası ilişkiler sözlüğü**. İstanbul: Der Yayınları

Todorova, Maria (1997). **Balkanlar'ı Tahayyül etmek**. İstanbul: Oxford University Press

Ülger, İrfan (2016). **Yugoslavya Neden Parçalandı?**. Kocaeli: Umuttepe Yayın

Şafar, Yasin (2010). **Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın parçalanması**. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. Erişim adresi: http://sites.khas.edu.tr/tez/YasinSafak_izinli.pdf

VATANSEVER, Muzaffer (2011). **Zamanın unutturamadığı Dram: Srebrenitsa**. Ankara: International Strategic Research Organization. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?id=2ru4AgAAQBAJ&dq=srebrenica+katliam%C4%B1&lr=&hl=bg&source=gbs_navlinks_s

Ekinci, Uğur (2014). **Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu**. İstanbul: SETA. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?id=klBwBQAAQBAJ&dq=dayton+antlasm%C4%B1&hl=bg&source=gbs_navlinks_s

Boduszynski, Mieczyslaw (2010). **Regime Change in the Yugoslav Successor States: Divergent Paths toward a New Europe**. Baltimore: JHU Press. p. 64-65. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?id=Tx8GQzla0GoC&dq=Regime+Change+in+the+Yugoslav+Successor+States+reference&hl=bg&source=gbs_navlinks_s

Katliam'ın kronolojisi, 2001 (Kasım, 2017). **Hürriyet Dünya**. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/katliamin-kronolojisi-3560>

Kravica'da katledilen Boşnaklar unutulmadı, 2017 (Kasım 2017). **AA**. Erişim adresi: <http://aa.com.tr/tr/dunya/kravicada-katledilen-bosnaklar-unutulmadi/860606?amp=1>

Brammertz, Serge, Michelle Jarvis (2016). **Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY**. Oxford Oxford University Press. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?id=EtsdDAAAQBAJ&dq=ssrebrenica+sexual+violence&hl=bg&source=gbs_navlinks_s p. 322

Dikici, A.(2005). **Bosna Savaşında Bir İhanetin Öyküsü: Srebrenica Katliamı**. Dergi Park. Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/karadearas/article/view/5000052777>

Srebrenitsa Katliamı ve Dayton Anlaşması Analizi, 2014 (2017). **Akademik Perspektif**. Erişim adresi: <http://akademikperspektif.com/2014/07/27/srebrenitsa-katliami-ve-dayton-anlasmasi-analizi/>

Kelly, Mills. GDP in Yugoslavia: 1980-1989. **Making the History of 1989**. Erişim adresi: <http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/671> (accessed November 20 2017, 3:44 pm).

Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme. Erişim adresi: <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>

Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CrimeOfGenocide.aspx>

The Bosnian war baby still searching for answers, 20 years on, 2015 (Kasım 2017). **The Guardian**. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/12/alien-muhic-bosnia-war-baby>

ONE BOSNIAN MAN'S SEARCH FOR HIS FATHER, THE RAPIST, 2015 (Kasım, 2017). **Newsweek**. Erişim adresi: <http://www.newsweek.com/2015/03/20/one-bosnian-mans-search-his-father-rapist-313985.html>

Dzafiç, Aliya. (2014). **Srebrenitsa Soykırımı ve Kronolojisi**. Erişim adresi: <http://www.bosnahersek.ba/srebrenitsa-soykirimi-ve-kronolojisi-bolum-4/>

8372, 2016. **Srebrenica95**. Erişim adresi: <http://www.srebrenica95.com/>

Hollandalı bakan: Srebrenitsa katliamı önlenebilir, 2015. **BBC Türkçe**. Erişim adresi: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150701_srebrenitsa

Izudin Alic, famously pictured with Bosnian Serb general Ratko Mladic in Srebrenica, says he is ready to testify, 2011 (Kasım 2017). **The Australian**. Erişim adresi: <http://www.theaustralian.com.au/news/world/izudin-alic-famously-pictured-with-bosnian-serb-general-ratko-mladic-in-srebrenica-says-he-is-ready-to-testify/news-story/627155f4282a2154563dabf1a8042196>

Russia vetoes Srebrenica genocide resolution at UN, 2015 (2017, Kasım). **The guardian**. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/08/russia-vetoes-srebrenica-genocide-resolution-un>

Rosensaft, Menachem (2015). The Srebrenica Massacre Must Be Recognized as a Genocide. **The World Post**. Erişim adresi: https://www.huffingtonpost.com/menachem-rosensaft/the-srebrenica-massacre-m_b_7805728.html

Спомените на един млад мъж от клането в Сребреница, 2011 (Kasım 2017). **BTV**. Erişim adresi: http://btvnovinite.bg/article/95443056-Spomenite_na_edin_mlad_maj_ot_klaneto_v_Srebrenitsa.html

Rusya'dan Srebrenitsa tasarısına veto, 2015. (2017, Kasım). **Aljazeera Türk**. Erişim adresi: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusyadan-srebrenitsa-tasarisina-veto>

3 soruda Mladiç davası ve Srebrenitsa'da yaşananlar, 2017. (2017, Kasım). **BBC Türkçe**. Erişim adresi: <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42074470>

Bosna kasabı" Ratko Mladiç'e müebbet hapis, 2017. **NTV Dünya**. Erişim adresi: https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/bosna-kasabiratko-mladicemuebbet-hapis,x7F0vTgkBkOtMiv-2bqxhw/mZzvB-KC5kCCt6JhGg2i_A

Семейството и адвокатът на Ратко Младич ще обжалват доживотната присъда, 2017. **BTV**. Erişim adresi: <http://btvnovinite.bg/article/svetut/semeystvoto-i-advokatat-na-ratko-mladich-shte-obzhalvat-dozhivotnata-prisada.html>

Холандия - виновна за смъртта на босненски мюсюлмани при клането в Сребреница, 2017. **BTV**. Erişim adresi: <http://btvnovinite.bg/article/svetut/holandiya-vinovna-za-smartta-na-bosnenski-myusyulmani-pri-klaneto-v-srebrenitsa.html>

Съд: Холандското правителство е отчасти отговорно за около 300 жертви в Сребреница, 2017. **BTV**. Erişim adresi: <https://btvnovinite.bg/article/svetut/holandskoto-pravitelstvo-e-otchasti-otgovorno-za-okolo-300-zhertvi-v-srebrenica.html>

Холандски войници ще съдят страната си, че ги е пратила в Сребреница през 1995 г., 2016. **BTV**. Erişim adresi: <https://btvnovinite.bg/article/svetut/holandski-vojnici-shte-sadjat-stranata-si-che-gi-e-pratila-v-srebrenica-prez-1995-g.html>

Srebrenica 20 years after the genocide: The Dutch peacekeepers still haunted by memories of the massacre, 2015. **Independent**. Erişim adresi: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/srebrenica-20-years-after-the-genocide-the-dutch-peacekeepers-still-haunted-by-memories-of-the-10378913.html>

Bosnalı kadınların tecavüz bebekleri, 2012. Milliyet. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/bosnali-kadınların-tecavuz-bebekleri/siyaset/siyasetyazardetay/01.06.2012/1547714/default.htm>

Bosnia's rape babies: abandoned by their families, forgotten by the state, 2005. Erişim adresi: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/bosnias-rape-babies-abandoned-by-their-families-forgotten-by-the-state-519257.html>

Sexual violence as a weapon of war, 1996 (2017). Unicef. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/sowc96pk/sexviol.htm>

Delivering justice for wartime sexual violence in Bosnia and Herzegovina, 2014 (2017). Organisation for Economic Co-operation and Development. Erişim adresi: <http://www.osce.org/bih/117037>

The 1990 CIA World Factbook , 1991 (2017). Central Intelligence Agency

Heijdendael, S. (2015). Why Srebrenitza had to fall [Belgesel]. Hollanda. Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=n3-BY_CbdnA

Mete, ř. (2015). Srebrenitsa Soykırımını 1995. 10'dan Ötesi [Haber Programı]. İstanbul: TRT. Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=cv9J9tQVjiI>

Adım adım Srebrenitsa katliamını.(2016).Al Jazeera Turk [Haber Programı]. İstanbul: Al Jazeera Turk. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=yMaEequIeXs>